

P. SZABÓ BÉLA

egyetemi tanár
Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar
Jogtörténeti Tanszék
szabo.bela@law.unideb.hu

MAGYARORSZÁGI JOGHALLGATÓK ÚJONNAN FELFEDEZETT JOGI ÉS POLITIKAI DISPUTATIÓINAK-DISSERTATIÓINAK ADATAI A KORAI ÚJKORBÓL

A magyar művelődés- és könyvtörténészek a 19. század második felétől gyűjtenek adatokat azokról a nyomtatványokról, amelyek korai újkorban (16–18. század között) külföldi nyomdákban jelentek meg és magyar vonatkozásai vannak. A magyarországi szerzők által írt, külföldön, idegen nyelven megjelent nyomtatványok bibliográfiájának jelentős részét azok az iskolai iratok, téziszfüzetek teszik ki, amelyeket külföldi tanulmányaik alatt a magyarországi diákok egy szóbeli vitához kapcsolódóan adtak ki nyomtatásban. Sajnos a téziszfüzetekről összegyűjtött adatok publikálása a 20. század végén megakadt, és ma nem áll rendelkezésre könnyen hozzáférhető adatbázis az említett nyomtatványokról. Ugyanakkor a kora újkori disputációkról szóló publikációk számának ugrásszerű növekedése az utóbbi években és a tézisek bevonása a különböző tudományos kutatásokba, a disputációkutatást az egyetem-, oktatás- és tudománytörténet fontos ágává tette. Ezért lenne fontos, hogy az említett adatok közzététele folytatódjék. Az itt következő lista azokat a külföldi egyetemeken a 16–18. században megszületett jogi és politikatudományi nyomtatványokat sorolja fel, amelyek több évtizedes kutatómunka során kerültek elő, és amelyek nem szerepelnek a Régi Magyar Könyvtár III. kötetében és annak pótlékfüzeteiben, és így a korszakkal foglalkozók számára újdonságnak számíthatnak.

Kulcsszavak: peregrinatio academica, disputatio, dissertatio, jogtudomány, politikatudomány, korai újkor

NEWLY DISCOVERED LEGAL AND POLITICAL DISPUTATIONS AND DISSERTATIONS OF LAW STUDENTS FROM HUNGARY IN THE EARLY MODERN PERIOD. From the second half of the 19th century, Hungarian cultural and book historians have been collecting information about prints that were published in foreign printing houses in the early modern period (16th–18th centuries) and have Hungarian connections. A significant part of the bibliography of publications written by Hungarian authors and published abroad in foreign languages are

Beérkezett 2024. 06. 15.

Közlésre elfogadva 2024. 08. 15.

Copyright GERUNDIUM

school papers and thesis booklets published in print by Hungarian students during their studies abroad in connection with an oral debate. Unfortunately, the publication of the data collected on thesis booklets stalled at the end of the 20th century and there is no easily accessible database of these publications available today. However, the surge in the number of publications on early modern disputation in recent years and the inclusion of theses in various academic research has made disputation research an important branch of the history of universities, education and science. This is why it is important that the publication of these Hungarica data should continue. The following list contains legal and political disputations from foreign universities of the 16th and 18th centuries, which have been discovered during decades of research and which are not included in the volume III of Régi Magyar Könyvtár and its supplementary volumes, and thus may be new to those who are interested in the period.

Keywords: peregrinatio academica, disputatio, dissertatio, jurisprudence, political science, early modern period

A részadattár elé

Több mint három évtizede kezdődtek el azok a kutatások, amelyek a kora újkori (16–18. század) európai jogtudomány magyarországi és erdélyi behatási lehetőségeinek egyik szálát kívánták felgöngyöltíteni: az ebben a korszakban külföldi egyetemeket látogató, joghallgatóként beazonosítható magyarországi és erdélyi *peregrinusok* tanulmányairól szerzett ismeretek – a kutatás hipotézise szerint – segíthetnek annak feltárásában, hogy milyen mélyen hatottak/hathattak a korban az egyetemek által tanított és közvetített európai közös jog (*ius commune*) elvei és szabályai a hazai jogéletben, mennyire termékenyülhetett meg – ha egyáltalán – az elsősorban szokásjoginak tekinthető hazai joggyakorlat ezen ismeretek által.

A joghallgató *peregrinusokra* vonatkozó adatok utáni nyomozás során feltárára és összegyűjtésre kerültek azok a nyomtatásban megjelent egyetemi vitatkozások is, amelyek szövege alapján *peregrinusaink* – tanulmányaik különböző szakaszában – kisebb-nagyobb nyilvánosság előtt számot adhattak megszerzett tudásukról, a korabeli jogtudomány forrásaiban való elmélyülésükről és vitakészségükről.

Az 1590 és 1790 között, külföldön gyakorlási vagy vizsga céllal megvédett, sajtó alá került és ismertté vált jogi és politikatudományi *disputatiók* és *dissertatiók* közül 35 évvel ezelőtt alig 130-at ismert a könyvtártudomány.¹ Az akkor ismert adatok elsősorban a 19. század végén keletkezett Régi Magyar Könyvtár III. kötetéből származhattak, amelyek az 1711-ig terjedő adatokat tárták fel. Ezen adatok egészülhettek ki a múlt század '90-es éveinek első felében azon „pótlékkötetek” révén, amelyeket az Országos Széchényi Könyvtár Régi Magyarországi Nyomtatványok Szerkesztőségének munka-

¹ SZABÓ Béla: „Előtanulmány a magyarországi joghallgatók külföldi egyetemeken a XVI–XVIII. században készített disputatióinak (dissertációinak) elemzéséhez”, *Publicationes Universitatis Miskolciensis, Sectio Juridica et Politica* (1993), 79–154.

társai gyűjtötték össze.² (Megjegyzendő, hogy már ezen pótlásokba is felvételre kerülhettek olyan vitairatok, amelyeket Zlinszky János professzor és e sorok szerzője lelt fel és szerzett be fénymásolatban elsősorban a majnafrankfurti, akkori nevén Max-Planck-Institut für europäische Rechtsgeschichte jelentős *disputatio*-gyűjteményében és más német egyetemi könyvtárakban.) A 18. századi (1712–1800) külföldön megjelent szerzői *hungarica*-nyomtatványokról 2005-ben és 2007-ben készített összeállítás³ tovább bővítette a joghallgatói vitairatokat listázó adattárunkat, de ebből is hiányzik néhány olyan *disputatio/dissertatio*, amely akár már az említett kötetek megjelenése előtt a kutatás fókuszába kerülhetett.

Sajnos a 16–17. századi RMK III. kiadványok módszeres gyűjtése az Országos Széchényi Könyvtárban a '90-es évek derekán megrekedt, s az azóta esetleg napvilágra került nyomtatványok adatainak publikálására a közeljövőben biztosan nem lesz lehetősége az OSZK Könyv- és Művelődéstörténeti Kutatócsoportja munkatársainak. Tudomásom szerint lehetőségeik csupán abban merülnek ki jelenleg, hogy az újonnan előkerült adatokat regisztrálják, de – mivel csupán esetleges anyaggyűjtésről van szó – a hozzáférést csak kéziratos formában (cédulakatalógus, bejegyzésekkel bővített RMK III Pótlás-kötetek) a helyszínen tudják biztosítani.

A régi nyomtatványokhoz való hozzáférés kapcsán a 2000-es évek eleje óta egyértelműen forradalmi változások zajlottak le. Az internet és a digitalizálási projektek kibővítették a rendszeres kutatás és a véletlenszerű „rábukkanás” lehetőségeit. A jogi vitairatok utáni kutatás számára releváns német, osztrák, holland és francia könyvtárak katalógusainak elérhetővé tétele, a kora újkori könyvek és nyomtatványok digitalizálásának korábban elképzelhetetlen előrehaladása jelentős mértékben hozzájárult, hogy a kutatások olyan adatokkal egészüljenek ki, melyek korábban csak fáradságos, költséges és sokszor bizonytalan kimenetelű külföldi utazásokkal lettek volna feltárhatók. Olyan adatbázisok, mint a *Deutsche Digitale Bibliothek*,⁴ az *Europeana*,⁵ *Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 16., 17., 18. Jahrhunderts* (VD 16, 17,

² SZABÓ Károly és HELLEBRANT Árpád, *Régi magyar könyvtár. III. kötet. Magyar szerzőktől külföldön 1480-tól 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű nyomtatványoknak könyvészeti kézikönyve. Pótlások, kiegészítések, javítások 1–5.* Készült az Országos Széchényi Könyvtár Régi Magyarországi Nyomtatványok Szerkesztőségében, BORSA Gedeon irányításával összeáll. DÖRNYEI Sándor és SZÁLKA Irma (Budapest: OSZK, 1990–1996). Ezen gyűjtemény ismertetésében írja Velenczei Katalin: „Nagy figyelmet érdemel a külföldi, nagybíró iskolák látogatása során keletkezett disputációk, értekezések, alkalmi nyomtatványok felkutatása is, mert bár nem alkotnak korszakalkotó irodalmi vagy tudományos értéket, mégis fontos adalékok szolgáltatnak íróik életéhez, működéséhez, az iskola- és egyháztörténethez.” VELENCZEI Katalin, „Szabó Károly: Régi magyar könyvtár. III. (kieg.). Pótlások, kiegészítések, javítások” *Magyar Könyvszemle*, 117, 2. sz. (2001), 258.

³ *Régi magyar könyvtár III/XVIII. század. Magyarországi szerzők külföldön nem magyar nyelven megjelent nyomtatványai. 1. kötet: 1712–1760.* Összeáll. DÖRNYEI Sándor és SZÁVULY Mária (Budapest: OSZK, 2005). *Régi magyar könyvtár III/XVIII. század. Magyarországi szerzők külföldön, nem magyar nyelven megjelent nyomtatványai. 2. kötet: 1761–1800.* Összeállította DÖRNYEI Sándor és SZÁVULY Mária (Budapest, OSZK, 2007).

⁴ <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/>.

⁵ <http://www.europeana.eu/portal/>.

18)⁶ három projektje, de maga a *Google Books* is lehetővé tette, hogy a csendben tovább épülő jogi *disputatiós* adatbázis jelentős mértékben felduzzadjon.

Jelenleg több mint 120 olyan jogi *disputatiót-dissertációt* ismerünk, melynek címlapján magyarországi vagy erdélyi származású hallgató neve tűnik fel az 1590-től 1800-ig terjedő időszakban. Ehhez hozzájön még csaknem 70 vitairat, amely a korabeli *politica*-oktatáshoz kapcsolódik.⁷ Talán még beszédesebb a tény, hogy míg a '90-es években a cím szerint már ismert iratoknak csak mintegy 70 százaléka (a mai teljesség fele) állt ténylegesen (akár fénymásolatban) rendelkezésre, a ma ismertek közül csupán 10-nek a szövegét nem olvashatjuk.⁸ Az egyes vitairatok „utóélete” kapcsán szintén fontos lehet a taniratok utókiadásainak számontartása, amelyekre az alábbi adattár is felmutat néhány példát.

A vitairatokat – annak ellenére, hogy nem lehetünk bizonyosak benne, hogy a vita alapjául szolgáló szövegek mai értelemben vett szerzői a hazánkból induló *peregrinusok* voltak – mindenképpen hazai jogi tudományosság első zsongéinak tekinthetjük, amelyek bizonyítják a hazai jogélet kapcsolódását az európai jogtudomány korabeli fő sodrához.

A részadatbázis használatához

Az alábbi jegyzék olyan jogi és politikatudományi vitairatokat listáz fel, amelyek a korábban felsorolt, nyomtatásban megjelent RMK III. adattárakban nem lelhetők fel. Ennek ellenére nem lehetetlen, hogy esetleg már ismert, az OSZK kéziratos forráski-mutatásaiban megjelenő nyomtatványokat is felsorol.

Az egyes nyomtatványok rövidített leírásának soraiban a következő információk vannak feltüntetve:

1. a *praeses* neve,
2. *respondens*, valamint a címlapon szereplő vagy megállapított származási helye,
3. a *disputatio/dissertatio* rövidített címe a címlap alapján,
4. a vitairat megvédésének helye és időpontja a címlap szerint,
5. a nyomtatás helye és a nyomdász neve, valamint a kiadás éve – az esetleges ismert utókiadások adataival.

⁶ <https://www.bsb-muenchen.de/sammlungen/historische-drucke/recherche/vd-16/>; <http://www.vd17.de/>; <https://vd18.k10plus.de/>.

⁷ A korabeli jogi és politikatudományi oktatás sajátos viszonyára vö. P. SZABÓ Béla, „A jogi és politikai tanulmányok összefüggései a 17. századi magyarországi peregrinusok példáján”, in *Társadalom és jog a közép- és kora újkori Magyarországon. Jogtörténeti tanulmányok*, szerk. NAGY Gábor és SÁRY Pál és TRINGLI István és VISKOLCZ Noémi (Miskolc: Miskolci Egyetemi Kiadó, 2021), 90–100.

⁸ A 17. századi politikatudományi vitairatok katalógusára lásd P. SZABÓ Béla, „Magyarországiak politica-disputatiói nyugat-európai egyetemeken a 17. században”, in *A szabadság felelőssége. Írások Dénes Iván Zoltán 65. születésnapjára*, szerk. PÉNZES Ferenc és RÁCZ Sándor és TÓTH-MATOLCSI László (Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2011), 276–308.

A lábjegyzetekben elsősorban azon külföldi könyvtárak vannak feltüntetve a nyomtatvány ottani könyvtári jelzetével együtt, ahonnan a rendelkezésünkre álló szövegmásolatot sikerült beszerezni (letölteni vagy reprogramáltatni). A *Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke* adatbázisaiban fellelhető nyilvántartási szám is közlésre kerül a gyorsabb digitális hozzáférés érdekében.

A lábjegyzetben „*DE JTT fénymásolat*” jelöléssel ellátott nyomtatványok fénymásolatban, illetve pdf-formátumban a közlő rendelkezésére állnak, és természetesen bármely érdeklődő számára felkínáltnak, amennyiben azt más úton nem tudják megszerezni.

Természetesen a *VD16*, *VD17*, *VD18* adattárak alapján letölthető nyomtatványok megszerzése nem jelentett kihívást, néhány nyomtatvány fénymásolatban került beszerzésre különböző könyvtárakból.

A lábjegyzetekben többször történik utalás utókiadásokra. Az eredetileg esetleg saját címlappal (esetleg több nyomdai változatban) kinyomtatott füzetecskéket utóbb különböző célú kompilációk részévé tették és gyűjteményesen újra kiadták. Lehetőség szerint ezen újranyomások is feltárára és dokumentálásra kerültek.

Az adattárban alkalmazott rövidítések jegyzéke

BSB (München)	München, Bayerische Landesbibliothek
DE JTT	Debreceni Egyetem Jogtörténeti Tanszék
HAB (Wolfenbüttel)	Wolfenbüttel, Herzog-August-Bibliothek
LHB (Wittenberg)	Lutherstadt Wittenberg, Stiftung Luthergedenkstätten in Sachsen-Anhalt Lutherhaus Wittenberg, Bibliothek
MPI (Frankfurt)	Frankfurt/Main, Max-Planck-Institut für Rechtsgeschichte
NS LA (Bückeburg)	Bückeburg, Niedersächsisches Landesarchiv, Staatsarchiv
OSZK (Budapest)	Budapest, Országos Széchényi Könyvtár
ÖNB (Bécs)	Bécs, Österreichische Nationalbibliothek
SA AB (Deventer)	Deventer, Stadsarchief en Atheneumbibliothek Deventer Kloster
SB (Bamberg)	Bamberg, Staatsbibliothek

SB (Regensburg)	Regensburg, Staatliche Bibliothek
SBPK (Berlin)	Berlin Staatsbibliothek zu Berlin/Preussische Kulturbesitz
SLUB (Dresden)	Dresden, Sächsische Landesbibliothek / Staats- und Universitätsbibliothek
SSB (Augsburg)	Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek
UB (Erlangen)	Erlangen-Nürnberg, Universitätsbibliothek
UB (Heidelberg)	Heidelberg, Universitätsbibliothek
UB (Tübingen)	Tübingen (Universitätsbibliothek)
UB (Rostock)	Rostock, Universitätsbibliothek
UB (Utrecht)	Utrecht, Univesiteitsbibliotheek
UB (Würzburg)	Würzburg, Universitätsbibliothek
UB CB (Clausthal-Zellerfeld)	Clausthal-Zellerfeld Universitätsbibliothek, Calvörsche Bibliothek,
UFB (Erfurt/Gotha)	Erfurt, Universitäts- und Forschungsbibliothek
ULB SA (Halle)	Halle, Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
VD17	Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts
VD18	Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 18. Jahrhunderts
WLB (Stuttgart)	Stuttgart, Württembergische Landesbibliothek

Adattár

Ismert RMK III.-jelzet nélküli, magyarországiak által külföldi egyetemeken megvédett jogi és politikai *disputatiók*/dissertációk (16–18. század)

- Praes: Besold, Christophorus
 Resp: Artner, Guilhelmus Oedenburgensis
Disputatio Juridica De Injuriis
 Un: Tübingen, 1624. 10. 30.
 Tübingen (Vidua Cellii) 1624⁹
- Praes: Besold, Christophorus
 Resp: Artner, Guilhelmus Oedenburgensis
Disputatio iuridica inauguralis ex lib. 18. et 19. ff. deprompta
 Un: Tübingen, 1625. 09. 02.
 Tübingen (Werlin, Theodoricus) 1625¹⁰
- Praes: Tabor, Johann Otto
 Resp: Artnerus, Wolfgangus Sempronio-Hungarus
Commentatio Analytica Ad Ordinationis Poenalis Caroli V. Articulum 163. et 164. directa
 Un: Straßburg, 1651.
 Straßburg, 1651 (Mülbius ??)¹¹
 Straßburg (Mülbius, Johann Philipp – Staedlius, Josias) 1651¹²
- Praes: sine
 Resp: Cichini, Jacobus Carolus Hungarus Wimpassingensis
Assertiones ex Jure Universo
 Un: Wien, 1759. 11.
 Wien (Trattner, Thomas) 1759¹³
- Praes: Eilard, Christoph
 Resp: Cnapitz, Georg Briznensis Hungarus
Discursus Philosophico-Politicus De Summa Civilis Administrationis Felicitate

⁹ UB (Tübingen) Ka I 600-147 – DE JTT fénymásolat.

¹⁰ MPI (Frankfurt) Miscell. iurid. XCIV/2. – DE JTT fénymásolat.

¹¹ Quarto kiadására utalás: *Die Bibliothek der Oberlausitzischen Gesellschaft der Wissenschaften alphabetisch verzeichnet. Zweiter Teil M-Z* (Görlitz: Dressler, 1819), 359. – példánya hiányzik.

¹² SB (Regensburg) 999/4Jur.199 In: Johann Ottonis Taboris, V.I.D. et Antecessoris in Academia Argentoratensi: *Recamationes, Criminalium Definitionum: Jurisprudentiae Syntheticae, ad usum Analytica, comparanda, exempla praeferentes*, Argentorati, Typis Johannis Philippi Mülbii et Josiae Staedlii, M.DC.LI. 515–546. – DE JTT fénymásolat – VD17 3:307615W – VD17 1:011557C.

¹³ ÖNB (Bécs) 240.680-D – DE JTT fénymásolat.

- Un: Königsberg, 1637. 05. 29.
Königsberg, (Segebadius, Laurentius) 1637¹⁴
- Praes: Bechmann, Joh. Volk.
Resp: Dobner, Joh. Andreas Nobil. Semp. Hung.
Exercitium Juris Publici De Imperatore Romano-Germanico ejusque electione
- Un: Jena, 1670. 01. 20.
Jena (Wertherianus) 1670¹⁵
Frankfurt/M., Leipzig (Kästner, Joh. Adam) 1679¹⁶
- Praes: Hertel, Joannes Henricus
Resp: Dubravius, Daniel Zakolcza-Hung.
De Societate Civili, Dissertatione Politica
- Un: Wittenberg, 1696. 05. 27.
Wittenberg (Schultzius, Martinus) 1696¹⁷
- Praes: Boecler, Io. Henricus
Resp: Düranthall, Georgius Pannonio-Hungarus
Characteres Politici Velleiani, sive Notitia ingeniorum, cuivis Capita, III. et IV.
- Un: Straßburg, 1642. 03. 26.
Straßburg (Mülbius, Ioan. Philippus) 1642¹⁸
Straßburg (Mülbius, Joan. Philippus) 1642¹⁹
- Praes: Scharfius, Johannes Fridericus
Resp: Etelius, Joannes Fridericus Poseniensis Hungarus
Magistratum Politicum
- Un: Wittenberg, 1674.
Wittebergae (Hakius) 1674²⁰

¹⁴ BSB (München) 4 Diss. 2072/3 – *DE JTT fënymásolat* – VD17 12:161242L.

¹⁵ MPI (Frankfurt) Disp. Iur. Jenensis I. 15. – ÖNB (Bécs) 252.983. B.Fid. Adl.6. – *DE JTT fënymásolat* – BSB (München) 4 Diss. 369/2; 4 Diss. 3139,10 – SB (Regensburg) 999/A.Diss.12940 – VD17 3:008698U.

¹⁶ In: *Exercitationum Variarum Juris Publici Romano-Germanici, voluminis novi pars altera, continens Materias De Statu veteris & novae Reip. Romano-Germanicae: Imperatore Roman. eiusque electione: Superioritate territoriali: Iuribus circa Religionis dissidium in Imperio receptis: Universitate, eiusque variis speciebus: Transitu militum: Aerario militari: Metatis militaribus & Palatinis: Iure centenae, Iure conducenti: In Gratia studiosae juventutis edita O. et S. Ahasveri Fritschi*, Francofurti et Lipsiae, prostat apud Joh. Adam Kästnerum, 1679, 76–121. – BSB (München) 4 Diss. 276 – *DE JTT fënymásolat* – VD17 12:140979L.

¹⁷ SLUB (Dresden) Coll.diss.B.43, misc.40 – *DE JTT fënymásolat* – VD17 14:027179P – VD17 14:024438H.

¹⁸ UFB (Erfurt/Gotha) 03 – Lcl. 8° 07192 (10) – VD17 547:660482D.

¹⁹ In: Joannis Henrici Boecleri *Characteres Politici Velleiani*, Argentorati, MDCXLII. – OSZK (Budapest) B1 320.340 – *DE JTT fënymásolat*.

²⁰ SLUB (Dresden) Coll.diss.A.101,54 – *DE JTT fënymásolat* – VD17 14:653156H.

- Praes: Graseccius, Paul
 Resp: Fabinus, Maximilian Sepvsivs
Theses de servitutibus urbanorum atque rusticorum praediorum
 Un: Straßburg, 1592.
 Straßburg (Bertram, Anton) 1592²¹
- Praes: Graseccius, Paul
 Resp: Fabinus, Maximilian Sepusius
Theses de fideicommissariis haereditatibus
 Un: Straßburg, 1592. 05. 25.
 Straßburg (Bertram, Anton) 1592²²
- Praes: Suevus, Gottfridus
 Resp: Graff, Gottfriedus Pinckafeldensis, Austrius
Thesium Justinianearum Velitatio Septima De Servitutibus Dominioque Regum Singularum Civili
 Un: Wittenberg, 1652. 06.
 Wittenberg (Hake, Johannes) 1652²³
- Praes: sine
 Resp: Graff, Gottfridus Austriacus
Disputatio Inauguralis De Retentione
 Un: Straßburg, 1657. 05. 09.
 Straßburg (Spor, Fridericus) 1657²⁴
- Praes: Gartzaeus, Andreas
 Resp: Hendel, Johann B. Transylvan.
Libri quarti disputatio III. de rebus rempubl. adjuvantibus
 Un: Königsberg, ??
 Königsberg 1648²⁵

²¹ BSB (München) 4 Diss. 2243/17; 4 Diss. 5053/14 – LHB (Wittenberg) MHD 68 (27m) – *DE JTT fénymásolat* – **VD16 ZV 23000**.

²² LHB (Wittenberg) MHD 68 (27qq) – *DE JTT fénymásolat* – HAB (Wolfenbüttel) Alv. Hk 153(8) – **VD16 G 2855**.

²³ SB (Bamberg) Diss. jur. q. 74/22. – *DE JTT fénymásolat* – BSB (München) 4 Diss. 3577,7,7 – **VD17 14:060972M**.

²⁴ HAB (Wolfenbüttel) Re. 107 (4) – *DE JTT fénymásolat* – SLUB (Dresden) Diss.jur.civ.457,12 – SB (Regensburg) 999/A.Diss.3726 – **VD17 14:024286Q**.

²⁵ BSB (München) 4 Diss 479/41 In: M. Anreae Gartzaei Disputationes XXXII., Schönbornerianae, Amplissimae Regiomontanae Philosophicae Facultatis Consensu privatim habitae, [Regiomontum] Johannes Revsnerus, 1648 – *DE JTT fénymásolat* – **VD17 12:175654Z**.

- Praes: Willenberger, Bartholomaeus
 Resp: Iager, Joannes Sempronius Pannonius
Disputatio IV. De Rerum Divisione Et Acquirendo Earum Dominio
 Un: Frankfurt/Oder, 1602. 01. 16.
 Frankfurt/Oder (Hartmann) 1602²⁶
- Praes: Willenberger, Bartholomaeus
 Resp: Iager, Ioannes Semproniensis Pannon.
Disputatio IX. De Svccessionibvs Ab Intestato
 Un: Frankfurt/Oder, ??
 Frankfurt/Oder (Hartmann) 1603²⁷
- Praes: Wendeler, Michael
 Resp: Jentschius, Christianus Pannonius
Disputatio politica De bello continens materiae praesentis I. praecepta utiliora, II. axiomata illustriora, III. problemata selectiora
 Un: Wittenberg, 1641
 Wittenberg 1641²⁸
- Praes: Wendeler, Michael
 Resp: Jentsch, Christian Posoniensis Ungarus
Disputationum Politicarum Undecima De Corruptionibus Rerumpublicarum
 Un: Wittenberg, 1642. 05. 07.
 Wittenberg (Wendt, Michael) 1642²⁹
- Praes: Geilfus, Johann
 Resp: Kern, Michael Oedenb. Vngarus
Exercitatio VI. De Belli Pacisque Jure

²⁶ SLUB (Dresden) Op.var.87.m.misc.40.b. In: Bartholomaei VVILLENBERGER VVolaviensis Silesii *Sylloge Disputationum, Ad Institutionum Imperialium Materiam directarum*: Et Permissv Celeberrimae Facvltatis Ivridicae, in illustri & florentissima Academia Francofurtana, ad Oderam, ipso proponente & Præsidente habitarum. Respondentibus Nobiliss: & doctiss: juvenibus LL. studiosissimis, quorum nomina singulis sunt ascripta disputationibus. Francofurti Ad Viadrum, Hartman, 1603. – LHB (Wittenberg) MHD 110 (16, 1-20) – *DE JTT fënymásolat* – VD17 14:696771S.

²⁷ LHB (Wittenberg) MHD 110 (16, 1-20) In: Bartholomaei VVILLENBERGER VVolaviensis Silesii *Sylloge Disputationum, Ad Institutionum Imperialium Materiam directarum*: Et Permissv Celeberrimae Facvltatis Ivridicae, in illustri & florentissima Academia Francofurtana, ad Oderam, ipso proponente & Præsidente habitarum. Respondentibus Nobiliss: & doctiss: juvenibus LL. studiosissimis, quorum nomina singulis sunt ascripta disputationibus. Francofurti Ad Viadrum, Hartman, 1603. – *DE JTT fënymásolat*.

²⁸ LHB (Wittenberg) MHD 109 (23) – *DE JTT fënymásolat*.

²⁹ SLUB (Dresden) Coll.diss.A.131,41 – *DE JTT fënymásolat* – SSB (Augsburg) Diss Jur 1953 – VD17 14:062342T.

- Un: Tübingen, 1628
Tübingen (Brunnius, Philibert) 1628³⁰
- Praes: Greneck, Adam Joseph
Resp: Kletenhamer, Maximilianus Hungarus Wimpassinganus
De In Integrum Restitutione Minorum Expositio Summaria, In Tres Dissertationes Divisa
- Un: Wien, 1720
Wien (Literis Typographiae Imperialis Austriae), 1720³¹
- Praes: Rotlöben, Johannes
Resp: Lani, Zacharias Turocensis Pannonius
Disputatio Prima Politici Discursus De Belli Causa Formali
- Un: Wittenberg, 1619. 07. 23.
Wittenberg (Gorman, Johannes)³²
- Praes: Glöcknerus, Geo. Gisb.
Resp: Lochnerus, Johannes Andreas Castr. Sempron. Pannon.
Athenas Psefos s. Calculus Minervae Disputatione inaugurali juridica
- Un: Heidelberg, 1676. 10. 23.
Heidelberg, 1676 (Ammonius, Samuel)³³
- Praes: Gothofredus, Dionysius
Resp: Melcerus Eperieszy, Ioannes
Theses de iurisprudentiae definitione et fine: item de iustitia, iure et personis, quae alieno Iuri subiectae sunt, quae ratione eo Iure liberentur
- Un: Straßburg, 1595. 01.
Straßburg (Bertramus, Antonius) 1595³⁴

³⁰ BSB (München) J.pract. 41/1 In: *Opusculum Politicum In quo Civilis et Architectonica Prudentia, succinctè proposita, exhibetur*. Cura Johannis GELFUSI Organi Aristotelici Professoris Tübing. In fine addita est, Dan. Heinsii, de Servitute Naturale, accurata epistola, Tübingae, Typis Philiberti Brunnii, Anni MDCXXVIII., 121–144. *DE JTT fénymásolat*. (Van 1628-as, melyben nincsenek megjelölve a respondensek – BSB [München] Pol.g. 352.) Az 1650-es, 1657-es és 1676-os kiadásokban sincsenek megjelölve.

³¹ BSB (München) 2216275 4 Diss. 2397#Beibd.11 – *DE JTT fénymásolat* – UB (Heidelberg) 3,5995 RES – VD18 15061531-ddd.

³² SBPK (Berlin) 10 in FI 8703 – *DE JTT fénymásolat* – VD17 1:009001D.

³³ UB (Heidelberg) Za 7144 – *DE JTT fénymásolat* – BSB (München) 4 Diss. 2397/11 – VD17 14:019869A.

³⁴ UB (Heidelberg) I 384-20 RES – *DE JTT fénymásolat* – VD16 ZV 25074.

- Praes: Voet, Paulus
 Resp: Nadányi, Johannes Ungarus
Disputatio Juridica De Justitia et Jure octava, et quidem de lege regia
 Un: Utrecht, 1658. 06. 26.
 Utrecht (Waesberge, Johannes a) 1658³⁵
- Praes: Wendeler, Michael
 Resp: Pirgler, Casparus Posoniensis Ungarus
Ex Philosophia Practica de Semivirtutibus & Heroica
 Un: Wittenberg, 1639. 05. 15.
 Wittenberg (Röhner, Johannes) 1639³⁶
- Praes: Falckner, Johannes Christophorus
 Resp: Planckenaue, Johannes Christophorus K. H.
Loco Thematicis Inauguralis Centurias Positionum Ex Iure Civili Publico Naturae Et Gentium
 Un: Jena, 1680. 07. 31.
 Jena (Bauhofer, Johannes Jacobus) 1680³⁷
- Praes: Tabor, Johann Otto
 Resp: Preining, Joh. Andreas Sempronius Ungarus
(Racematio IX.) Ad Tit. 7. Arborum Furtim Caesarum
 Un: Straßburg, 1651
 Straßburg (Mülbius, Johann Philipp – Staedlius, Josias) 1651³⁸
- Praes: Felwinger, Johannes Paulus
 Resp: Preissegger, Georgius Semp. H.
Dissertatio Politica De Bello
 Un: Altdorf, 1666. 10. 20.
 Altdorf (Hagen, Georgius) 1666³⁹

³⁵ UB (Utrecht) L oct 2809 dl 8 – *DE JTT fénymásolat*.

³⁶ ULB (Halle) 05A 2374 – *DE JTT fénymásolat* – VD17 3:697845N.

³⁷ MPI (Frankfurt) Var. Disp. 227/40 – *DE JTT fénymásolat* – SLUB (Dresden) Diss. jur. civ. 558,8 – SB (Regensburg) 999/A.Diss.12614 – VD17 14:025637R.

³⁸ SB (Regensburg) 999/4Jur.199 In: Johan Ottonis Taboris, V.I.D. et Antecessoris in Academia Argentoratensi: *Recamationes, Criminalium Definitionum: Jurisprudentiae Syntheticae, ad usum Analytica, comparanda, exempla praeferentes*, Argentorati, Typis Johannis Philippi Mülbi et Josiae Staedlii, M.DC.LI. 411–438. – *DE JTT fénymásolat* – VD17 3:307615W – VD17 1:011557C.

³⁹ BSB (München) 4 Diss. 1609 – *DE JTT fénymásolat* – VD17 12:155844X.

- Praes: Pfochius, Nicolaus
 Resp: Rucki, Joannes Ung.
De usu, habitatione, usucapionibus et praescriptionibus
 Un: Würzburg, 1603. 05.
 Würzburg 1603⁴⁰□
- Praes: Vogt, Johannes
 Resp: Sarnich-Hausen, Petrus Daniel Modra Hungarus
Dissertatio Ethica Posterior, De Iustitia Particulari
 Un: Jena. 1668
 Jena (Bauhoferus, Jacobus) 1668⁴¹
- Praes: Husvvedelius, Conradus
 Resp: Schifferer, Michael Carpona-Pannon.
Dissertatio Palladia De Bello Et Belligeratione Ex Selectis Qvibusq; autorib. Politicis & Jctis congestam
 Un: Jena, 1612. 01. 27.
 Jena (Weidner, Johannes) 1612⁴²
- Praes: Arumaeus, Dominicus
 Resp: Schiferer, Michael Carpona-Pannonius
Dissertatio De Origine Et Potestate Moderna Electorum In Imperio Romano-Germanico
 Un: Jena, 1614. 04. 16.
 Jena (Weidner, Johannes) 1614⁴³
 Hannover (Daschius), Frankfurt (Emmelius) 1615⁴⁴
 Jena (Rauchmauliana) 1615⁴⁵

⁴⁰ UB (Würzburg) 35/Diss. 3025 – DE JTT fénymásolat.

⁴¹ ULB (Halle) Jena, Diss., 1668 Schr-Z (20) – DE JTI fénymásolat – VD17 14:020114F.

⁴² UB (Erlangen) A.S. 794/59 – DE JTT fénymásolat – BSB (München) 4 Diss. 2968/4 – VD17 12:172176N.

⁴³ UB (Erlangen) A.S. 794/14 – DE JTT fénymásolat – ULB SA (Halle) AB 154464 (32) – VD17 3:011370B VD17.

⁴⁴ In: *Iuris Publici Utriusque, Tam Ecclesiastici Quam Politici, In Orbe Romano Cum Antiquo Tum Hodierno Usurpati Tomus 2: Complectens In Se XV. Tractatus Diversorum Iurisconsultorum*, Hannoveriae, Francofurti, 1615. 289–310. – VD17 3:622441R – VD17 1:008096W – VD17 1:008103V.

⁴⁵ BSB (München) 4 Jur.publ G 82 in: *Discursus Academici de Jure Publico, in quibus de imperatoris, Regis Romanorum electione, & potestate, Electorum origine, & praeminentia, tutela, aliquorum Principum successione, Statuum in Comitibus sessionibus, concurrentia Jurisdictionis, con-fraternitatibus, omnium ordinum dignitate & Nobilitate, pacificatione Religionis, legationibus, jure belli, foederibus, Consulariis Principum, aliisque; ad Statum publicum pertinentibus materiis tractatur a Dominico Arumaeo editi*. Jena, 1615, 507–529. – DE JTT fénymásolat – VD17 23:241690V.

Jena (Rauchmauliana) 1616⁴⁶
 Jena (Beithmann, Johannes) 1617⁴⁷
 Gießen (Hampel) 1621⁴⁸
 Basel (Genathius) 1622⁴⁹
 Amstelodami 1633
 Marburg (Hampel) 1645⁵⁰
 Frankfurt am Main (Seyler) 1669⁵¹

Praes: Pichler, Sigismund

Resp: Simonius, Johann

Cibiniens. Transylvanus

*Discursus politicus prooemialis III. de jure gentium, tertio politicarum assertio-
 num principio regulativo*

⁴⁶ SLUB (Dresden) 32.8.3663 in: *Discursus Academici de Jure Publico, in quibus de imperetoris, Regis Romanorum electione, & potestate, Electorum origine, & praeminentia, tutela, aliquorum Principum successione, Statuum in Comitibus sessionibus, concurrentia Jurisdictionis, con-fraternitatibus, omnium ordinum dignitate & Nobilitate, pacificatione Religionis, legationibus, jure belli, foederibus, Consulariis Principum, aliisque; ad Statum publicum pertinentibus materiis tractatur* a Dominico Arumaeo editi. Jenae, 1616, 507–529. – DE JTT fénymásolat – VD17 1:018072E.

⁴⁷ BSB (München) 4 Jur.publ. G. 84 in: *Discursus Academici de Jure Publico, in quibus de imperetoris, Regis Romanorum electione, & potestate, Electorum origine, & praeminentia, tutela, aliquorum Principum successione, Statuum in Comitibus sessionibus, concurrentia Jurisdictionis, con-fraternitatibus, omnium ordinum dignitate & Nobilitate, pacificatione Religionis, legationibus, jure belli, foederibus, Consulariis Principum, aliisque; ad Statum publicum pertinentibus materiis tractatur* a Dominico Arumaeo. Editio altera. ..., Jenae, 1617, 507–529. – DE JTT fénymásolat – VD17 1:018090D.

⁴⁸ BSB (München) 4 J.publ.g. 550 in: *Nucleus discursuum hactenus in iure publico editorum: in quo de statu Sacri Romani Imperii summa summi imperatoris Majestate, Origine ac Electione Regis Romanorum, Imperii Vicariorum, Electorum, Episcoporum, Principum, Comitum, Baronum, E quitum, Nobilium, Civitatum, Imperialium, aliarumque Universitatum, harumque potestate, Jurisdictione, Privilegiis, Regalibus, uti & de Tutela ac Successione Eletorali. Pactis item gentilitiis Illustrium personarum ... ac aliis quam plurimis connexis Iuris Publici materiis disseretur...* studio Nicolai Hampelii typographi academici, Giessae Hessorum, 1621, 214–225. – DE JTT fénymásolat – VD17 1:018115V.

⁴⁹ HAB (Wolfenbüttel) 43.5 Jur. In: *Volumen V. Disputationum Politico-Historico-Iuridicarum. In quo de Principibus: Foederibus: Concurrentia Jurisdictionis: Iure publico: Renunciationibus filiarum Illustrium & Nobilium: Homagiis: iure Territoriali: S. Romano Nationis Germanicae Imperio: Vicariis Imperii, horumque potestate: Origine & potestate modernorum Electorum: Comitibus & Baronibus: Ordine Equestri: iure & imperio Imperialium Civitatum ... & aliis quam plurimis connexis iuris Publici materiis gravissimis agitur: Elenchum & nomina Auctorum, proxima post praefationem (qua Lector benevolus, ut sibi a Gieß. & Hanov. Exemplar. corruptissimis caveat, monetur) demonstrabit pagina*, Basileae, Joh. Jacob Genathius, 1622. – DE JTT fénymásolat – VD17 1:007229E – Variációja: VD17 12:190062T.

⁵⁰ MPI (Frankfurt) Var. Disp. 71/1 in: *Nucleus discursuum seu disputationum hactenus in iure publico editarum : in quo de statu Sacri Romani Imperii summa summi imperatoris maiestate origine ac electione regis Romanorum, Imperii vicariorum, electorum ... disseritur ... / collectus ... redactus cura et studio Nicolai Hampelii ...*, Editio secunda. – Marburg, 1645, 214–225.

⁵¹ VD17 1:018119A In: *Nucleus discursuum hactenus in iure publico editorum : in quo de statu Sacri Romani Imperii summa summi imperatoris Majestate, Origine ac Electione Regis Romanorum, Imperii Vicariorum, Electorum, Episcoporum, Principum, Comitum, Baronum, E quitum, Nobilium, Civitatum, Imperialium, aliarumque Universitatum, harumque potestate, Jurisdictione, Privilegiis, Regalibus, uti & de Tutela ac Successione Eletorali. Pactis item gentilitiis Illustrium personarum ... ac aliis quam plurimis connexis Iuris Publici materiis disseretur...* Opera Joh. Erasmi Seiffarti, U.I.D, Francofurti ad Moenum, 1669.

- Un: Königsberg, 1646. 09.
Königsberg (Reusner, Johann) 1646⁵²
- Praes: sine
- Resp: Solonthay de Salontha, Alexander Nobilis Ungarus
De Rege Romanorum Juxta Auream Bullam Vivo Imperatore Indistincte non Eligendo
- Un: Harderwijk, 1762. 10. 05.
Harderwijk, (Moojen, Johannes), 1762⁵³
- Praes: Geilfus, Johannes
- Resp: Stainer, Johannes Oedenburgensis Ungarus
Dissertatio politica De praemiis et poenis
- Un: Tübingen, 1628. 03. 29.
Tübingen (Werlin, Theodoricus) 1628⁵⁴
- Praes: Geilfus, Johannes
- Resp: Stainer, Johannes Oedenburg., Vngarus
Exercitatio I. De Civitatum Prima Origine et Constitutione
- Un: Tübingen, 1628
Tübingen (Brunnius, Philibert) 1628⁵⁵
- Praes: Sagittarius, Johannes Christfriedus
- Resp: Stockhinger, Georgius Semp. Hungarus
Exercitatio Politica, De Bello
- Un: Jena, 1646. 11.
Jena (Freyschmiedt, Casparus; Sengenwaldt, Georgius) 1646⁵⁶
- Praes: Tabor, Johann Otto
- Resp: Szelletzky, Jacobus Posoniensis Ungarus
(Racematio VIII.) Ad Tit. 6. Lib. 47. D. Si a familia furtum fecisse dicetur
- Un: Straßburg, 1651
Straßburg (Mülbius, Johann Philipp – Staedlius, Josias) 1651⁵⁷

⁵² NS LA (Bückeburg) – *DE JTT fénymásolat*.

⁵³ SA AB (Deventer) 12 1 68 E 25; no. 1307, 1 68 F 42; no. 664 – *DE JTT fénymásolat*.

⁵⁴ WLB (Stuttgart) Jur. Diss. 5278. *DE JTT fénymásolat*.

⁵⁵ BSB (München) J.pract. 41/1 In: Opvscvlvm Politicvm In quo Civilis et Architectonica Prudentia, succintè proposita, exhibetur. Cura Johannis Geilfusi Organi Aristotelici Professoris Tubing. In fine addita est, Dan. Heinsii, de Servitute Naturale, accurata epistola, Tvbingae, Typis Philiberti Brun-
nii, Anni MDCXXVIII., 1–24. – *DE JTT fénymásolat* – VD17 23:280121P – HAB (Wolfenbüttel)
576.18 Quod. (2) – BSB (München) Pol.g. 352) A *respondensek* az 1650-es (VD17 32:668636X),
1657-es (VD17 1:001936A) és 1676-os (VD17 1:001938R) kiadásokban nincsenek feltüntetve.

⁵⁶ UB CB (Clausthal-Zellerfeld) 7 an J 212 – *DE JTT fénymásolat* – VD17 39:137981H.

⁵⁷ Regensburg, Staatliche Bibliothek 999/4Jur.199 In: Johann Ottonis Taboris, V.I.D. et Antecessoris
in Academia Argentoratensi: *Recamationes, Criminalium Definitionum: Jurisprudentiae Syntheticae, ad*

- Praes: sine
 Resp: Sztoika, Sigismundus Antonius [Szaladiensis Ungarus]
Disputatio inauguralis canonica de jure patronatus
 Un: Straßburg, 1727. 07. 02.
 Straßburg (Storckius, Michael)⁵⁸
- Praes: Schnitzlerus, Jacobus
 Resp: Thann, Andreas Georg-Montanus, Hungarus
Dissertatio Politico-Mathematica ex Architectura Militari seu Fortificatione De Praemunitiōibus Fortalitiōrum
 Un: Wittenberg, 1659. 04. 20.
 Wittenberg (Haken, Johannes) 1659⁵⁹
- Praes: Schragius, Frid.
 Resp: Thill, Daniel Gothofredus Poson. Hungar.
Tractatus De Culpa in Contractibus Praestanda
 Un: Straßburg, 1688. 04. 09.
 Straßburg (Welperus, Johannes) 1688⁶⁰
 Straßburg (Welperus, Johannes) 1695⁶¹
- Praes: Renz, Joannes Josephus Antonius
 Resp: Wachtl, Christophorus Rudolphus Jaurinensis, praenobilis Hungarus
Dissertatio Theoretico-Practica De Exceptionibus
 Un: Wien, 1729. 09. 21.
 Wien (Voigtin, Maria Theresia) 1729⁶²
- Praes: Pichler, Sigismundus
 Resp: Waichius, Johann Posoniens. Pannonus
Lydii lapidis veritatis politicae discursus I. politicus prooemialis. Exhibens principium politicae doctrinae regulativum I. Hoc est: Jus Divinum...
 Un: Königsberg, 1646. 08.
 Königsberg (Reusner) 1646⁶³

usum Analytica, comparanda, exempla praeferentes, Argentorati, Typis Johannis Philippi Mülbi et Josiae Staedlii, M.DC.LI. 379–410. – *DE JTT fénymásolat* – VD17 3:307615W – VD17 1:011557C.

⁵⁸ BSB (München) 4 Diss. 505/13 – *DE JTT fénymásolat* – VD18 15207838-001.

⁵⁹ ULB SA (Halle) AB 63158 (14) – *DE JTT fénymásolat* – VD17 3:012544C.

⁶⁰ SB (Regensburg) – 999/A.Diss.9264 – *DE JTT fénymásolat*.

⁶¹ SUB (Göttingen) – 8 J MAT 163/3 (a *respondens* megjelölése nélkül – bővebb szöveg) – VD17 7:697486Z.

⁶² ÖNB (Bécs) I. 172273 – SB (Regensburg) 999/A.Diss.12436/16 – *DE JTT fénymásolat* – VD18 12629162-001.

⁶³ NS LA (Bückeburg) FHB Ae 79 : 4 – *DE JTT fénymásolat*.

- Praes: Stryk, Elias Augustus
 Resp: Wohlmuth, Johannes [Sopron]
Disputatio Iuridica de matrimonio ex ratione status/Von staats-Heyrathen
 Un: Kiel, 1691. 05. 27.
 Kiel (Reumannus, Joachim), 1691⁶⁴
 Kiel (Reumannus, Joachim), 1700⁶⁵
 Wittenberg (Eichsfeldius, Ephraim Gottlob), 1733⁶⁶
 Wittenberg (Eichsfeldius, Ephraim Gottlob), 1745⁶⁷
- Praes: Friderus, Peter
 Resp: Zalnpaum, Benedictus Pannonius
Decades tres quaestionum illustrium ex variis iuris articulis & materiis desumptarum
 Un: Giessen, 1612
 Giessae Hassorum (Hampelius, Nicolaus) 1612⁶⁸
- Praes:
 Resp: Zalnpaum, Benedictus Tebensis Pannonius
Decades II. Controversarum Iuris Positionum
 Un: Basel, 1617. 05. 19.
 Basel (Genathius, Joh. Jacobus) 1617⁶⁹
- Praes: Wohiniz, Georgius
 Resp: Zrin, Adamus comes a Viennensis
Disputatio juridica, seu assertiones de tutela et cura universum pupillorum a minorum, tutorum atque curatorum materiam dogmatis moralibus, ethicis, historicis, politicis atque sententiis, jureque Austriaco illustratam continens
 Un: Wien, 1679. 03. 24.
 Wien (van Ghelen, Joan) 1679⁷⁰

⁶⁴ UB (Rostock) Kk-2(100).9 – *DE JTT fënymásolat* – VD17 23:665370Y – BSB (München) 4 Diss. 3569,13 – *DE JTT fënymásolat* – VD17 12:177869P.

⁶⁵ ÖNB (Bécs) 150550-B – *DE JTT fënymásolat* – VD17 3:321191W.

⁶⁶ BSB (München) 4 Diss. 41 Beibd.10 – *DE JTT fënymásolat* – VD18 1517266X-001.

⁶⁷ BSB (München) 4 Diss. 3569,14 – *DE JTT fënymásolat* – VD18 15172686-001.

⁶⁸ WLB (Stuttgart) Jur. Diss. 4954. – *DE JTT fënymásolat*.

⁶⁹ MPI (Frankfurt) Disp. Iurid. Basilienses XII. – *DE JTT fënymásolat*.

⁷⁰ ÖNB (Bécs) 35. Q. 55. – *DE JTT fënymásolat* – BSB (München) 2 J.Austr. 49 Beibd.4.